

TERMENI MILITARI DE ORIGINE POLONĂ ÎN LIMBA CRONICARILOR ROMÎNI

ELENA LINȚA

În perioada fărâmițării feudale în Țările Române, când armata începe să aibă un rol tot mai mare, pe lângă elementele tradiționale în modul de organizare al armatei, ca cetele de curteni și slujitori ai domnului și steagurile particulare ale marilor boieri¹, apar și elemente noi, împrumutate uneori din organizarea militară a țărilor vecine. În felul acesta, odată cu formele noi de organizare, pătrund în limba română și o serie de termeni militari de origine străină.

Lucrarea de față își propune să analizeze influențele polone în terminologia militară română pătrunse fie direct din această limbă, fie dintr-o altă limbă prin filieră polonă.

Anumite împrumuturi lexicale polone în limba română au fost studiate în general² sau parțial³ de o serie de oameni de știință români și străini.

În secolele al XV-lea — al XVII-lea, pe lângă numeroase legături economice și culturale, există și relații militare între armatele și conducătorii celor două țări. Așa se poate explica faptul că, pe lângă cei câțiva termeni de organizare militară împrumutați în limba română și împămîntenți — odată cu funcțiile —, întâlnim în limba cronicarilor o serie de cuvinte poloneze folosite pentru descrierea anumitor forme de organizare sau obiecte din armata polonă. Acestea sînt cuvinte folosite ocazional de către cronicari, cuvinte care nu au intrat în limba română nici chiar pentru o scurtă perioadă. Copierea termenilor poloni de către

¹ *Istoria României*, vol. II, Ed. Acad. R.P.R., București, 1962, p. 336.

² A. V. Gidei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni...*, București, 1898; Hermann Brüske, *Die russischen und polnischen Elemente des Rumänischen*, în «XXVI. Jahresbericht des Instituts für rum. Sprache zu Leipzig», 1921, p. 1—69; G. Pascu, *Cronicarii moldoveni*, Iași, 1936; Stanislas Łukasik, *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris, 1938.

³ Al. Rosetti, *Observații asupra limbii lui M. Costin*, București, 1920; P. P. Pănaiteanu, *Influența polonă în opera lui Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1925; Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, București, 1961; Elena Deboveanu, *Influențe polone în «Letopisețul Țării Moldovei» de Grigore Ureche*, «Analele Universității București», Seria șt. sociale, Filologie, XI, 1962, nr. 25, p. 547—558, (Lucrarea noastră fusese predată redacției atunci cînd a apărut acest articol).

cronicari s-a făcut mai ales atunci când aceștia s-au inspirat din cronicile polone.¹ Astfel, M. Costin, în capitolul în care descrie luptele lui Mihai Viteazul împotriva turcilor și pentru cucerirea Ardealului² nu folosește nici un cuvânt polonez. În schimb, capitolul în care se descriu pregătirile de luptă ale polonilor împotriva lui Mihai Viteazul³ și care are multe informații luate din cronica lui Paul Piasecki⁴ conține numeroase polonisme, de exemplu: *armata* «tun», *băști*, *canțelar*, *cvarciana*, *hatman*, *husari*, *frijii*, *Jigmont*, *săim*, *șant*, *șfed*, *svezi*, *șfedzășc*, *Varșav* ș. a.

Din faptul că frecvența termenilor de origine polonă variază în raport cu sursa de inspirație putem trage concluzia că mulți dintre termenii militari polonezi nu au intrat în scrierile românești din sec. XVI—XVIII ca rezultat al faptului că ar fi circulat în limba vorbită, ci că au fost folosiți în mod special, ca termeni savanți, care de cele mai multe ori necesitau explicații. De exemplu: «cu armate, adecă cu pușcile» (M.C. 53)⁵; «au făcut... tractat, legătură» (M.C. 292), «husarii carii sînt în fier îmbrăcați și panțirii care sînt cu zale» (R. Pop. 427).

Alteori, erudiția în domeniul terminologiei militare se putea datora și împrejurării că unii dintre cronicari, pe lângă faptul că erau oameni culti, erau totodată și căpetenii militare. Așa, de exemplu, Miron Costin era mare logofăt, «militar priceput și fin diplomat»⁶, Ioan Neculce era mare vornic și hatman. În sfîrșit, trebuie să ținem seama de faptul că marii cronicarii moldoveni se formaseră ca oameni de cultură în Polonia, fiind astfel familiarizați cu limba polonă și, deci, implicit cu termenii militari polonezi. În cele ce urmează vom analiza împrumuturile polone în terminologia militară. În cazul cînd unele din aceste cuvinte se află și în alte limbi slave, dacă aspectul fonetic sau sensul nu ne pot indica direct sursa, apelăm la criteriul răspîndirii teritoriale a cuvîntului în limba romînă, sau la criteriul istoric.

ORGANIZAREA ARMATEI

Întîlnim o serie de termeni de origine polonă sau intrați prin filieră polonă în limba romînă în acest domeniu. Astfel:

Roată, pl. *roate* ‘ceată, unitate, detașament militar’ < pol. *rota* «idem» (cf. ceh *rota*, slc. *rota*) < germ. *Rotte* (cf. Brückner, Tikt., Scriban). Rus. *poma* a fost împrumutat în sec. al XVIII-lea din polonă (cf. Preobr. II 217). De exemplu:

«Și Hotchevici hatmanul agiutoriu cu trei *roate* de nemți și cu o mie de haiduci cu bardîșe» (M.C.78). «Și au dat Abaza pașea al doilea rindu cu toate oștile năvală asupra leșilor și înfrînseră o *roată* de leși; ce le-au ieșitu alte *roate*, în sprejăneală» (M.C. 106).

¹ Cf. rezultatele obținute în compararea textelor cronicarilor romîni cu cele ale cronicarilor poloni: R. I. Sbiera, *Grigore Ureche*, în *Analele Academiei Romîne*, secția istorică, 1884, V, p. 42 și urm.; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 22—31 și 84—93; Elena Deboveanu-Mălăescu, *Unele aspecte ale influenței polone în limba letopiseșului lui Nicolae Costin*, Rsl, VI, 1962, p. 93—109.

² Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, ESPLA, 1958, p. 47—50.

³ *Ibidem*, p. 51—54.

⁴ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 87.

⁵ Abrevierile se dau la sfîrșitul articolului.

⁶ P. P. Panaitescu în *Introducerea la*: Miron Costin, *Opere*, p. 9.

Acest omonim al cuvintului românesc *roată*, moștenit din limba latină, a fost folosit mai ales în cronicile moldovene începînd de la sfîrșitul sec. al XVI-lea, numai cu referire la trupe străine, în primul rînd poloneze¹. El nu a fost folosit în mod curent ca termen militar.

Comendant 'comandantul oștirii' și **comendă** 'funcția de comandant' sînt două neologisme latinești (lat. *commandare*) pătrunse probabil prin filieră polonă (pol. *komendant*, *komenda*, cf. ucr. < din pol. > *комендант*, *коменда*, ceh, *komendant*, *komenda*; cf. D.A.) și nu prin filieră rusă, cum s-a afirmat de către unii cercetători². De exemplu:

« Ce-m dă *comenda* oștii în mîna me » (Nec. 245). « Au și prinsu un omă viind cu cărți de la Sibiu, la *comendantul* de Bistriță » (Nec. 291).

Acest cuvînt a dispărut din limba romînă, făcînd loc împrumutului *comandant* din limba franceză.

Rămentar (var. *răimentar*, *rementar*, *reimentar*, *regimentar*) este numit 'locuitorul hatmanului în probleme militare, conducătorul unui regiment' (nu neapărat 'colonel'³; v. Scriban). Provine din pol. *regimentarz* 'idem'. Astfel:

« Și șede și acmu oastea leșească fără hatmani, numai un *rementariu*, de poartă de grija oștilor » (Nec. 315). « Cap oștilor (leșești — n.n.) era Dimidenschii *regimentariul* de la Snetin » (R. Pop. 458).

După cum se observă din citate, în ambele Țări Romînești cuvîntul se folosea numai în legătură cu oastea polonă. El a avut o circulație redusă și a dispărut din limba romînă în secolul al XVIII-lea.

Comisar este, în limba cronicarilor romîni, 'reprezentantul, mandatarul militar al unei puteri, în special al regelui Poloniei' < lat. med. *comissarius* 'delegat, trimes' (cf. Scriban; Rosetti, Obs., p. 20) primit prin filieră polonă (pol. *komisar*; cf. rus *комму́сар*, atestat pentru prima oară în 1731, ca împrumut din fr. *commissaire* (Akad. Slov.) sau din germ. *Kommissar* (Vasmer). Întîlnim acest cuvînt numai în contexte referitoare la istoria Poloniei sau Germaniei, ca de exemplu:

« Că era și *comisarii* leșești acolo, anume hatmanul Litvii și Adam Sinavschii » (Nec. 144). « Ioan Conrad Huber îl chiea, ce era *comisar* oștii nemțești, adecă ca un vistiier mare cum îi zicu, de toate trebile ce sîntu ale oștii el purtător de grije fusese » (R. Grec. 81).

Acest cuvînt apare pentru prima dată la M. Costin⁴ și este folosit într-un singur context (pentru a denumi pe niște trimiși ai regelui Poloniei și nu « comisari ai cazacilor », cum interpretează P. P. Panaitescu⁵), și anume:

« Până văzîndu (leșii — n.n.) neticneală cu dinșii (cu cazacii — n.n.), le rădicase și hătmăniile, să nu hie și le trimité cite doi domni *comisari* mai mari și aceia *comisari* le făcea giudeță și-i cîrmuia. Și cu vremea și alte volnicii le-au stricat toate, cît nu erau căzacul cu nemică volnic » (M.C. 125). *Comisar* este resimțit ca termen străin multă vreme, așa cum se vede și din

¹ I. Bogdan, *Documentul rinzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV*, în *Analele Academiei Romîne*, seria II, vol. XXX (1907—1908), p. 393.

² Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii romîne literare*, vol. I, p. 259.

³ Vezi I. Iordan, *Introducere la Letopisețul Țării Moldovei*, de Ion Neculce, București, 1959, p. LXIV.

⁴ Rosetti, Cazacu, *op. cit.*, p. 239.

⁵ M. Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 488.

Cronica lui Radu Greceanu, unde cuvîntul acesta este explicat prin: « adevă ca un visitiîr mare » (R. Grec. II, 81).

Ghenărar (var. *ghinărar*, *ghenerar*) ‘general’ reprezintă un împrumut din fr. *général* primit prin filieră germană sau polonă (datorită durității cons. inițiale înainte de voc. *e*, *i*¹) și apare prima dată la M. Costin². De exemplu:

« Au început a strînge oști împotriva lui Baște Giurgiu, *ghenărariului* împăratului nemțescu » (M.C.55). « Muntecoci *ghinărar* bate pă vizir » (R. Pop. 396).

Formele *ghenerar* și *ghinărar* s-au păstrat pînă astăzi ca variante dialectale (DLRM, 331) alături de forma literară *general*³.

Hatman ‘comandantul întregii oștiri, mare spătar’ < pol. *hetman* ‘comandant al unei armate, rang militar’ (< germ. *Hauptman*; cf. DA., Luk. 501, Cihac, Candrea, SW, DLRM, Scriban).

Cu acest sens cuvîntul *hatman* este folosit din cele mai vechi texte românești, atît în Moldova, cît și în Țara Romînească; de exemplu:

« Și de la Ștefan vodă încă a picat frunte Șendrea *hatmanul* » (Ur. 45).

Porucinie (var. *porușnic*) ‘locotenent’ < pol. *porucznik* ‘idem’ (cf. rus. *поручик*, slc. *poručik*; cf. Luk. 503). Dicționarele românești (Tikt., Candrea, Cihac) dau etimologie rusă acestui cuvînt, ținînd probabil seama numai de reflexul *u* al vocalei *o* din rădăcina cuvîntului (**porok-* > rus. *poruk-*), dar neluînd în seamă sufixul *-nik*, pe care nu-l întîlnim în forma rus. *поручик*. Prezența în limba polonă a reflexului *u* < *o* (*porucznik*, dar *reka*) se explică prin faptul că verbul *poruczyć* ‘a încredința, a însărcina’ a fost împrumutat din limba rusă (SW, IV, 722); din acest verb s-au format mai multe derivate ca: *poruczenie*, *poruczać się*, *poruczeństwo*, *porucznik*, *poruczniczek* etc. Unul din aceste derivate, *porucznik*, a pătruns apoi în limba romînă. De exemplu:

« Și cum au vădzut pre un *porușnic*... l-au giunghet » (Nec. 245). « Laski... aū chemat pre toți *porușnicii* săi și au cetit cartea lui Despot » (Ureche, 214).

Rohmistru, pl. *rohmiștri* ‘căpitan’ < pol. *rotmistrz* ‘idem, comandantul detașamentului numit rota’ (cf. rus. *помощник*, ceh. *rotmistr*, slc. *rotmajster*; cf. germ. *Rittmeister*). Considerăm că este un termen luat din limba polonă (cf. Tikt., Scriban, Luk. 502, Candrea), deoarece este folosit numai referitor la persoanele cu această funcție în armata polonă:

« Slujisă în Țara Leșască de agiunsesă *rohmiștru* și era la cînste mare » (Nec. 140). « Din partea leșilor, din capete au peritu Zavișa și Endriiovșchi, amîndoi *rohmiștri* » (M.C.79).

Daraban (var. *dărăbanț*, *dorobanț*) ‘soldat de gardă’ < pol. *darabaniec*, *derobaniec*, *drabant* ‘idem’ (< germ. *Trabant* — SW); cf. it. *trabante*, fr. *drabant*, rus. *дѣрабанъ* (< pol.; Ușakov). Cuvîntul *daraban* cu variantele lui s-a răspîndit atît în Moldova cît și în Țara Romînească. De exemplu:

« Brahă căpitan de *dărăbani* » (Nec. 253). « Însă cu bună chiverniseală a mării-sale și acestea făcîndu-să, din *dărăbanți*, scutelnici, călărași și sărdari făcînd pște ei pă Caloian, carele fusese căpitan la Buzău » (R. Grec. 173).

¹ Al. Rosetti, *Observații asupra limbii lui Miron Costin*, Ed. Acad. R.P.R., 1950, p. 19.

² Rosetti, Cazacu, *op.cit.*, p. 239.

³ *General* reprezintă un împrumut tirziu, direct din franceză (cf. DLRM, 331).

Considerăm forma *dorobanț* drept o contaminare între pol. *derobaniec*, rom. *dărăbant* și magh. *darabant* (cit. *dorobont*), și nu un împrumut maghiar (cum îl consideră DLRM, 258), deși primele sale atestări sînt în contexte în care este vorba de maghiari. De exemplu, la Ureche:

« Au mersu în gazdă la odăile *dorobanților* celor ungurești » (Ur. 126).

În aceeași cronică se întâlnește odată și cuvîntul maghiar sub forma *doroban* (Ur. 127). Variantele fonetice ale acestui cuvînt se întîlnesc după cum urmează: la Gr. Ureche — *dărăban* și *dorobanț*; la M. Costin — *daraban* și *darabanț*; la I. Neculce — *daraban*. S-a menținut pînă în zilele noastre *dorobanț*; celelate variante se păstrează pe alocurea dialectal (cf. DLRM 258), în unele toponimice (de ex. *Darabani*, reg. Suceava) sau ca termeni arhaici folosiți în literatura istorică¹.

Darabană 'tobă' < pol. *daraban*, *trabant* 'idem' (cf. DLRM, Łuk. 521, Candrea, Cihac, SW). De exemplu:

« La toate răspîntiile bătea zgomotos *darabana* » (Ur. 439).

Un corp aparte de călăreți, în afară de călărași, puțin numeros de altfel, îl alcătuiau în Moldova așa numiții *hînsari*. Ei formau oastea chemată să lupte « în dobîndă » (pentru pradă)², datorită cărui fapt Iorga îi va denumi mai tîrziu « hoți, lotri »³, armată care nu era deci alcătuită din militari activi⁴. Analizînd lingvistic termenii *husar* și *hînsar*, Ioan Bogdan⁵ ajunge la concluzia că ambii sînt de origine maghiară și că au avut o evoluție semantică diferită.

Cuvîntul *husar* este un neologism maghiar (*huszar*) întîlnit încă de pe vremea lui Ștefan cel Mare; în Moldova a putut pătrunde și prin filieră polonă (pol. *husarz*). Facem această afirmație deoarece atestările la cronicari sînt legate de organizarea armatei polone. (Dicționarele romînești dau doar etimologia maghiară). De exemplu:

« Au rînduit (Sobetschi) *husarii* carii sînt cu fier îmbrăcați și după dîșșii panțirii » (R. Pop. 427). « De toată oastea cu Zamoyschii și cu Ieremie vodă 40.000 era între carii era 4.000 de *husari*. Acel fel de oaste este tot în hieru, temeinică oaste foarte și neînfrîntă » (M. C. 53).

Din citatele de mai sus, ca și din altele, reiese că nu poate fi vorba de o armată dezorganizată, de « hoți », ci de o armată bine încheată de călăreți cu armuri. Deasemenea, din textele cronicilor deducem că chiar la sfîrșitul secolului al XVII-lea cuvîntul nu era suficient de răspîndit, de vreme ce se simte nevoia de explicații (așa cum se vede în citatele de mai sus), deși încă Ștefan cel Mare organizase « un corp de husari indigeni »⁶. Pentru cuvîntul *hînsar*, care se regăsește cu sensul de 'hoț, pirat, lotru' în limba scr. sub forma *zycap*⁷, propunem o etimologie v. sud-slavă. Ținînd seama de fonetismul celor două forme, precum și de cuvîntul gr. *χωσάριος*, sau *χωνσάριος*

¹ De exemplu la Mihail Sadoveanu: « la o răspîntie ne-au întîmpinat *darabani* ai Domniei » (Sadov. Nunta, 52).

² *Istoria Romîniei*, Ed. Acad. R.P.R., vol. II, p. 871.

³ N. Iorga, *Istoria armatei romînești*, ed. II, Buc., 1929–1930, I, p. 62.

⁴ D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, 1872 p. 90.

⁵ Ioan Bogdan, *op.cit.*, p. 401.

⁶ *Ibidem*, p. 402.

⁷ Vuk Karadžić, *Lexicon Serbico-germanico-latinum*, Viena, 1852, p. 108 și *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Jug. Akad. Znan. i Umjet. Zagreb 1887–1891, vol. III, p. 505.

(atestat cam prin secolul X)¹, considerăm că termenul vechi sud-slav (împrumutat din lb. greacă) trebuia să fie * *gōsarъ*.

Începînd de la jumătatea sec. al XVI-lea izvoarele menționează tot mai frecvent trupe de mercenari², care de obicei nu se recrutau dintre localnici, ci dintre străini de diferite naționalități³. În cronicile române mercenarii aceștia erau numiți *lefecii*, iar cei polonezi *joimiri*. « Prin *joimiri* nu se înțelegea în Moldova, cum s-a crezut, orice fel de mercenari străini, ci soldați poloni, care în limba lor se chemau *zolnierze* »⁴.

Joimir (var. *jolnir*, *jomir* — DDRF) ‘soldat, lefegiu’ < pol. *żołnierz*, *żojmierz*, *żojmirz*, (cf. ceh. *žoldnēr*, slc. *žoldnier*), toate provenind din germ. *Söldner* (cf. Brückner, DLRM, DA, Tiktin, Łuk. 505).

Ex. « Multă bunătate dintr-însa au luat și mulți *joimiri* au seos » (Ur. 57). « Și îndată veni din Țara Leșească 800 de *jolniri* călări și 400 pedestrași » (R. Pop. 142).

Jold ‘1. muncă fără plată, corvoadă. 2. leafă, soldă’ < pol. *zold* (ceh. *žold*) ‘plata mercenarilor, serviciul militar’ (< germ. *Sold*, fr. *solde*; cf. Tiktin, DA, Cihac, Brüske). Acest cuvînt este folosit mai mult în documente⁵:

« Să aveți a-i lăsa în pace... de cară, de *jold*, de podvoadă și de cai de olac » (Doc. 1676, publ. T. Codrescu, Iași 1852). « Boierii și curtenii căpătau soldă de la domn, ei mergeau cum se zicea atunci, în leafă, „na *jold*” » (Bogdan, Org. 407).

Pentru denumirea lefegiilor se mai întrebuintă pe la începutul secolului al XVI-lea și cuvîntul *joldunari* (жолдунари), cunoscut și dintr-o scrisoare a lui Petru Rareș către brașoveni din 14 ian. 1530⁶. Cuvîntul provine din germ. *Söldner* prin filieră polonă (pol. *zoldnierz*) sau format direct din *jold*.

Dragun (var. *dragan*) ‘cavalerist care luptă călare și pedestru’ < pol. *dragon* (var. *dragan*, *dragun*) ‘idem’ (cf. rus. *драгун* < pol.; Preobr. I, 193), ceh. *dragoun*, slc. *dragun*; cf. DLRM, DA, Tiktin, Cihac, Scriban, Łuk. 507). La rîndul său, cuvîntul polonez a fost împrumutat din gr. *drakōn* (lat. *draco*) ‘balaur’ (după stema cavaleriștilor din draconarii; cf. Brückner, SW). Acest cuvînt apare la Neculce, de exemplu:

« Merge cîte 5 rînduri de *draguni* » (Nec. 239). « Venit-au și Cropot bragadiru numai cu un steagü de *draguni* la leși » (Nec. 220).

În scrierile lui M. Costin este folosit numai substantivul colectiv *dragania* (în vreme ce la Neculce pentru aceeași noțiune întîlnim cuvîntul *drăgănimea*). De ex.: « Amu nu leși, ce *draganiia* nemțască era în frunte » (M. C. 188). « Apoi au început a slobodzi *drăgănimea* flintele » (Nec. 232).

Cuvîntul *drăgan* a pătruns și s-a menținut multă vreme în limba romînă. Astăzi se mai întîlnește în nume proprii sau în literatură istorică⁷.

¹ R. Rosetti, *A propos des « hînsari »*, Bulletin de la Section Historique de l’Académie Roumaine, 1939, vol. XXI.

² I. Bogdan, *op.cit.*, p. 402.

³ « Cei mai mulți dintre mercenari erau: germani, unguri, cazaci, italieni, sirbi, bulgari și albanezi ». *Istoria Romîniei*, vol. II, p. 872.

⁴ I. Bogdan, *op.cit.*, p. 375.

⁵ I. Bogdan, *Cîteva observațiuni asupra îndatoririlor militare ale cnejilor și boierilor moldoveni în sec. XIV și XV*, Buc., 1907, Analele Acad. Rom., Seria II, secția istorică, vol. XXIX, p. 622.

⁶ I. Bogdan, *Documentul rîzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV*, în Analele Acad. Romîne, seria II, vol. XXX (1907–1908), p. 375.

⁷ « Am trecut... printre șiraguri de slujitori — *drăgani*, darabani și siimeni » (Sadov. Nunta, 56).

Panțir 'soldat de cavalerie care poartă armură de zale'. Acest cuvânt este întâlnit la toți slavii de apus (pol. *pancerz* 'armură de zale', ceh *panecř*, slc. *pancier* 'cuirasă, armură'). Dictionarele românești au dat acestui cuvânt cele mai felurite etimologii (cf. Tiktin: *panțir* < germ. *Panzier*, scr., rus.; Scriban: *panțir* < rus. *pancyr*; după Preobrajenski, (II,13), în limba rusă < germ. prin filieră polonă). Considerăm (cf. DLRM) că, în textele cronicarilor, este un cuvânt polonez, fiind folosit doar în descrierea armatei polone:

« Care văzind (leșii) că într-alt chip nu va putea să-i răzbească, au rînduit husarii carii sînt cu fier îmbrăcați și după dînșii *panțirii*, carii sînt cu zale » (R. Pop. 427).

Crizac (var. *crijac*) 'cruciat, cavalier teuton' < pol. *krzyzak*, ucr. *кpизак* 'idem' (cf. Tiktin). Se întâlnește numai la Gr. Ureche și de aceea presupunem că nu pătrunsesse în limba română în general, ci făcea parte doar din vocabularul propriu al acestui cronicar. De exemplu:

« Să-i trimită ajutoriu împotriva *crizacilor* la pruiși » (Ur. 28). « Au peritu la pruiși în războiu, bătîndu-se cu *crijaci* » (Ur. 69).

Cele două forme diferite reprezintă cuvîntul polonez scris și pronunțat. **Grănitari** 'grenadier' poate fi pus în legătură cu pol. *granat* 'grenadă', *granaty* 'grenadier' (< lat. med. *granatus*, cf. rus. *граната*, *гренадер*, ceh. *granadýr*, slc. *granatier*, *gránatník*).

Ex. « Și-i îmbărbăta și a dzice *grănitariilor* să înceapă a arunca cumbarale în iniceri... și *grănitarii* a slobozi cumbarale » (Nec. 246).

DENUMIRI DE ARME

Pentru noțiunea de tun întâlnim în limba cronicarilor **armată** (*harmată*), folosit alături de *pușcă* și *tun*, fără nici o diferențiere semantică.

« Și la un tun punē cîte 80 bivoli. Unele era mai mici: feluri de feluri de *harmate* » (Nec. 42). « Iară Zamoyschiu singur cu pedestrima și cu *armata*, adecă cu pușcile » (M. C. 53). « Parte mai mare ce au fostu pedestri cu *armata*, adecă cu tunuri » (M. C. 56).

Acest cuvînt provine din pol. *harmata* 'idem' (cf. ucr. *гармата*, *armata*; cf. Tiktin, Scriban, DA., Brüske). Apare pentru prima dată la Miron Costin, care, după cum se vede și din citatele de mai sus, îl tratează ca pe un neologism, explicîndu-l cu termeni cunoscuți.

Fuzie (refăcut după pl. *fuzii*) este 'un fel de pușcă, flintă' < pol. *fuzja* (cf. DA. s. v.), care a pătruns în limba polonă abia în sec. al XVI-lea (Sl. Stp. nu-l atestă) din fr. *fuzil* (cf. rus. *фузея* < fr.). În cronici apare o singură dată, la Ioan Neculce:

« Turcii ce vinū, tot belacoasă, ceasornicii di aur, *fuzli*, cai cu șeli... le dau » (Nec. 324).

Lăduncă 'cartușieră' < pol. *ładunek*, pl. *ładunki* (< germ. *Ladung*; cf. Tiktin, Luk. 520). Nu se întâlnește în nici o altă limbă slavă de răsărit sau apus. În cronicile românești îl găsim doar o singură dată la Miron Costin.

« În pilda haiducilor de Țara Leșască, cu pene de argintū la cumănace și cu table de argintū la șoldure pe *lădunce* » (M. C. 63).

I. Bogdan arată că în sec. al XVI-lea în Moldova « purtau și țărani scuturi de lemn, pe care le numeau cu un nume polonez *paveze*, cuvînt cunoscut

la începutul sec. XVII și în Țara Românească »¹ (cf. Moxa, *Cuvinte din bătrâni*, I, p. 375).

Pavăză, *pavăză* 'scut' < pol. *paweza*, *paweza* 'idem' (< în sec. XVI și XVII din ital. *pavese* — Brückner), cf. Tiktin, Scriban, DLRM, Łuk. 516. Explicînd lipsa reflexului nazal în limba romînă, I. Bogdan arată că « În unele dialecte (poloneze) acest cuvînt se pronunță *pavez'*, fără nazalism, deci foarte apropiat de rom. *pavăză*, de unde apoi *pavăză* »². Dialectele despre care amintesc I. Bogdan sînt cele situate la răsărit de Cracovia, Radom³, unde într-adevăr a dispărut rezonanța nazală a acestei vocale, adică tocmai în acele regiuni cu care romînii veneau cel mai des în contact.

Forma *paveza* este atestată însă și în limba literară polonă veche (SW), ca și în alte limbi slave de apus (ceh. *pavéza*, slc. *paveza*). În sfîrșit, în sprijinul afirmației că avem de-a face cu un împrumut polonez, poate fi adus și faptul că forma scuturilor moldovenești seamănă cu cea a scuturilor descrise de Bielski⁴, sau unele citate din scriitorii polonezi din secolul al XVI-lea în care se descriu mijloacele de luptă ale moldovenilor⁵. Cuvîntul acesta este folosit de cronicari, de ex.: « Iară dacă se învață bine cum va purta sulita, cum va muta *pavăța*, cum va întoarce sabia »... (M.C. 259). « Dînd și solilor daruri și pruncului semne de apărare (caftan cu sîrmă țesut, *pavăză* cu pietre scumpe împodobită) » (M.C.96).

Acest cuvînt a intrat în limba romînă în secolele XVI—XVII-lea⁶ și se păstrează pînă astăzi în limba literară.

MIJLOACE DE APĂRARE

Bastă. (var. *bașcă*, *baștea*), pl. *băști* '1. ridicătură de pămînt pentru fortificație, redută. 2. tranșee. 3. turn'. Acesta este un cuvînt comun pentru slavii de apus și răsărit (cf. ceh., slc. *bašta*, ucr. *баума*, *баумя*). În limba polonă este atestat încă din sec. XV (cf. Sl. Stp.) în forma *baszta* 'fortificație, turn' (< lat. med. *bastia* prin filieră cehă; cf. SW, Brückner). Majoritatea dicționarilor romînești dau etimologie polonă acestui cuvînt (DA, DLRM, Tiktin, Cihac), datorită criteriului istorico-cultural. Cuvîntul este folosit în mod curent la cronicari, de exemplu:

« Îndată au făcut cu pedestrima sa *băști* de pămîntu înalte și acolo au suît îndată pușcile » (M.C. 53). « Schinder pașea tot cu aceia năvală au lovit *bașta* cea din gios și fără zăbavă au intratu ienicerii în *baștă* » (M.C. 71).

Acest cuvînt care a intrat în limba romînă înainte de sec. XVII, continuă să se folosească în scris pînă spre sfîrșitul sec. XIX⁶, iar dialectal pînă în zilele noastre în Moldova⁷.

Palancă (*palangă*) 'întăritură, fortificație din birne sau zid, așezată în locuri strategice, unde se puteau adăposti pentru o vreme ostașii' < pol. *palanka*

¹ I. Bogdan, *op.cit.*, p. 436.

² I. Bogdan, *op.cit.*, p. 437.

³ Cf. Stanisław Urbanczyk, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa, 1953, p. 21.

⁴ I. Bogdan, *op.cit.*, p. 437.

⁵ J. Linde, *Słownik Języka Polskiego*, IV, p. 66—67.

⁶ « Îi include într-o *bașcă*, viața vrînd a le păzi » (A. Beldiman, *Eterea*, Iași, 1861, p. 34).

⁷ V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, București, 1961, p. 16.

‘fortificație, casă de birne’ < tc. *palanka* (cf. Tiktin, Cihac, DLRM (pol. < it) *palanca* «clădire de formă alungită»). În alte limbi slave de apus acest cuvânt nu există. Larga sa răspîndire și în Țara Românească ne face să credem că el a pătruns totodată și direct din limba turcă:

«Ci îndată începu a-și face steaguri multe și tunuri și ierbării multe și *palangă* împrejurul mănăstirii» (Let. Cant. 172). «Pre unde am intrat în Țara Ardealului, în mijlocul munților era o *palancă* de zid și tras zidul den ripă a unui munte, până în ripa altui munte» (M.C. 184).

Cu acest sens, cuvîntul nu s-a păstrat. Întîlnim doar dialectal în Moldova a *face palancă* «a pune la pămînt, a dărîma» (cf. Tiktin). De ex.: «A venit o furtună și a făcut orzul *palancă*». «Și eu fuga, și ea fuga pînă ce dăm cînepa toată *palancă* la pămînt» (Creangă 33).

Părcan ‘1. îngrăditură de lemn pentru zăgăzuirea apelor. 2. fortificație din birne și scinduri’ < pol. *parkan* (cf. DLRM, Scriban, Łuk. 529), ceh. *parkán*, slc. *parkán*, toate provenind din v. germ. *perkan*. Cu sensurile citate mai sus, cuvîntul *părcan* este răspîndit numai în Moldova.

«Iar moscalii n-au vrut să le deschidă *părcănil* ca să întri înlontru în obuz» (Nec. 239).

Cu sensul de «ramă de lemn, balustradă, rampă» cu care este citat în DLRM, este răspîndit în Muntenia ca fiind un împrumut din magh. *párkány* «idem» (cf. Bărczi).

Acest cuvînt se menține dialectal cu forma *parcănă* în Moldova, avînd sensul de ‘1. bușteni mulți strînși grămadă. 2. ocol pentru vite’¹.

Zameă (refăcut după pl. *zămci*) ‘zid înconjurător, fortificație (Umwallung), centură de fortificații’ < pol. *zamek*, forma veche *zamk*, pl. *zamki* «cetate, fortăreață, întăritură» (calc lingvistic din sec. al XVI-lea după germ. *Schlöss*; cf. Slawski), cf. rus. *замок* «castel», ceh. *zamek* «idem», slc. *zamok* «idem». Împrumutul s-a făcut probabil prin forma de plural:

«Ieșie joimirii de pen *zămci* de-i lovié» (Nec. 106). «Numai ce s-audzié tunurili dînd din ocop și de pen *zămci* dînd» (Nec. 138).

Printre denumirile pozițiilor de apărare militară sînt și unele cuvinte pe care numai criteriile culturale-istorice le pot determina ca pe niște împrumuturi lexicale poloneze. Astfel sînt *ocop* și *șanț*.

Ocop ‘șanț, tranșee’ este un împrumut din pol. *okop* ‘șanț, redută’ (rădăcina cuvîntului, *kop*-este slavă comună și se întîlnește în toate limbile slave: ceh *okop* «idem», slc. *okop* «idem» etc.). Acest cuvînt are o frecvență mică, fiind un împrumut artificial (la Neculce se întîlnește numai de 2 ori).

«Făcut-au leșii la Ivancea *ocop*... de-au așădzat oaste» (Nec. 106).

Șanț ‘tranșee, val de pămînt’ reprezintă un împrumut din pol. *szanc*, *szaniec* «idem», (ceh *šanc* «idem», slc. *šanc* < germ. *Schanze*). Dicționarele românești dau acestui cuvînt etimologie poloneză (DLRM, Candrea, Tiktin). Este prezent din cele mai vechi texte istorice, cu o frecvență mai mare în Moldova. De exemplu:

«Nemica nu le strica, că să îngropasă bine în *șanțuri*, unde trei zile s-au apărât» (Ur. 118). «*Șanțul* cela ce să dzice Troianul» (Valul lui Traian—M.C. 43). «Și au dat năvală (Sobiecki) în *șanțuri*, de junghia pă turci» (R. Pop. 427).

¹ V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *op.cit.*, p. 52.

Obuz 'tabără a oștirilor, loc de așezare al unei unități militare în stare de război' < pol. *obóz* (pron. obuz) «idem» (cf. Tiktin, Candrea, Bruske, Luk. 522).

Ex.: «Iar *obuzul* leșescu să-ntorses-napoi...și era în *obuzul* leșescu cap hatmanul Sinavschii» (Nec. 55). «La Iași împreunându-se amîndoi la *obuzul* lui Seremet» (R. Grec. 181).

Acest cuvînt există și în alte limbi slave (ceh *oboz*, ucr. *обоз*) dar cu sensul de «greutate, bagaj».

Vartă pl. *vărți* 1. 'gardă, pază. 2. cameră de gardă' provine din pol. *warta* (cf. ceh, slc. *varta*).

Ex.: «Au mărșu la curțile împărătești și au cuprinsu curțile de toate părțile și au prinsu cu taină toate *vărțile*» (Nec. 385). «L-au fost închis în *vartă* fără știrea domniei» (Nec. 39).

ALTE CUVINTE LEGATE DIRECT SAU INDIRECT DE ARTA MILITARĂ

Harț, harță 'lupta cu sabia'; cuvîntul se află în toate limbile slave de apus (pol. *harc*, slc. *harc*, ceh. *harc*) și în magh. *harc*. La originea acestora stă cuvîntul germ. *Hatz, Hatze*. Există criterii cultural-istorice care ne îndreptățesc să credem că în limba romînă avem de-a face cu un împrumut german primit în Moldova prin filieră polonă:

«Și la *harțul* acela de ai noștri au cădzut cu calul Gavriliță aga» (M.C. 183).

Poghiaz, podghiaz 'incursiune a unei grupe mici de soldați pentru recunoaștere' < pol. *podjazd* 'incursiune a unui detașament militar pe teritoriul dușman, recunoaștere' — SW (< *pod* + *jeździć* «a merge călare») cf. Luk. 528. Singurul dicționar romîn în care se dă etimologia polonă este Tiktin (și aici se citează alături de magh. *pódgyasz* «bagaj, greutate») — celelalte susțin etimologia maghiară. În sprijinul primei interpretări aducem următoarele argumente: a) cuvîntul *poghiaz* este întilnit în limba veche romînească numai în Moldova și numai în legătură cu acțiunile armatei polone, b) cuvîntul respectiv se întilnește cu sensul de «incursiune militară» ceea ce nu poate decurge din sensul maghiar al acestui cuvînt: «bagaj, greutate», c) în limba maghiară este un împrumut («de origine necunoscută» — Bárczi), d) există o vădită diferențiere în accentuare: rom. *poghiáz* (DLRM), magh. *pódgyasz* (Bárczi).

Ex.: «Era pribegi unii de frica lui Cantemir vodă, alții pentru frica *poghiazurilor* leșești» (Nec. 102). «Și trimisără cărți cu rugăminte la craiu (Sobiecki) și la hatman să nu pozvolească să sloboadză *poghiazuri* în țară să o strice» (Nec. 134).

Cuvîntul este folosit în romanele istorice ca un arhaism. De ex.: «Drumurile din Țara-de-Sus erau în bătaia *podgheazurilor* de mazuri, cazaci și poleci» (M. Sadov. Zod. Canc. 3).

Spijă 'fontă, bronz pentru tunuri și clopote' < pol. *spiz(a)* 'idem' (< germ. *Speise*, germ. med. sup. *Spise*), cf. ceh *spiz(e)*, slc. *spiez*, ucr. *список*. În limba romînă este împrumutat din polonă (Scriban, Cihac, Candrea).

Ex.: «Să fie fost sfeșnicile... de argint și pe urmă să le fie luat un domnu și să fie făcut alteli de *spije*» (Nec. 8).

La Tiktin este atestată forma *schije* cu sensul de 'bronz, fontă'. Un sens ulterior, întilnit și astăzi (cf. DLRM) este cel de 'așchie de metal, sfărămătură de proiectil'. Dialectal se folosește acest cuvînt cu sensul de 'tuci' într-o serie de puncte anchetate pentru Atlasul Lingvistic Romîn, din regiunea Suceava:

spij (366), *skijei* (386), *skijē* (414), *skija* (1537), *stija* (551), *spciǝ* (228), dintre care numai punctul 386 are populație poloneză (cf. ALR, vol. II, h 579).

Catargă 'muncă silnică' considerăm că are o dublă etimologie < rus: *ка-мopзa*, pol. *katarga* 'idem' (< gr. med. *κατεργον* 'galeră, muncă silnică'). În limba română acest cuvânt a existat în perioada veche, deși dicționarele nu-l înregistrează (cu excepția dicționarului lui Scriban, care îl explică însă din v. sl. *katręga*!).

Ex.: « Stătusă voia împărăției pe toți cîți venisă cu dînsul ori să-i puie supt sabie, ori să-i dea pe la *cătărghi* » (M. C. 102). « Și cîți s-au aflat pe lîngă dînșii moldoveni, greci dă le slujia, i-au băgat pre toți la *catargă* » (R. Grec., 218).

În privința aspectului fonetic al împrumuturilor poloneze discutate, putem afirma că ele nu se îndepărtează prea mult de original, iar dacă se produc anumite modificări fonetice acestea decurg din legile generale ale evoluției limbii române. Împrumuturile poloneze nu sînt supuse decît arareori modificărilor fonetice dialectale românești (la Ion Neculce). Astfel, multe dintre cuvintele poloneze se introduc în textul românesc cu forma lor de bază. De exemplu: pol. *okop* — rom. *ocop*, pol. *armata* — rom. *armata*, pol. *szanc* — rom. *șanț*.

Alte cuvinte se adaptează la fonetismul românesc, astfel:

— *a* neaccentuat > *ă* (nu luăm în discuție *a* final > *ă*, deoarece aceasta este o problemă de morfologie): *dragán* > *drăgán*, *parkán* > *părcán*. Uneori se produce această trecere și sub accent: *zámki* > *zămci*;

— *o* interconsonantic, sub accent, în cuvintele plurisilabice > *oa*, cînd în silaba următoare este *a* sau *ă*: *róta* > *roată*

— *l* își pierde caracterul dur, conform consonantismului limbii române: *zold* > *jold*, *palanka* > *palancă*, *ładunek* > *lăduncă*.

Dintre puținele procese fonetice dialectale românești întîlnite în evoluția împrumuturilor vechi poloneze, semnalăm:

— *p* > *k*: *spiza* > *schijă*;

— palatalizarea dentalei *d* > *g*: *podjazd* > *poghiáz*;

— *i* după *z* > *î*: *fuza* > *fuzîia*;

— *e*, *ie* > *i* chiar sub accent: *zoinierz* > *zolnir*, *pancerz* > *panțir*.

Alte modificări fonetice:

— *št*: *śc* alternanță consonantică proprie limbii române: *baścă* pl. *băști*;

— *rz* din lb. pol. (< *r* sau *rj*) este redat în limba română ca *r*' (cf. Z. Klemensiewicz, *Gramatyka Historyczna Języka Polskiego* PWN, 1955, p. 148). De ex.: *zołnierz* > *crijak*, *pancerz* > *panțir*.

Din analiza evoluției semantice a împrumuturilor discutate rezultă că multe din cuvintele monosemantice și-au păstrat în general sensul și în limba română (*armata*, *crijac*, *fuziie*, *joimir*, *ocop*, *vartă* ș.a.). Unele cuvinte care în limba polonă erau polisemantice, au intrat în limba română cu un singur sens (*palancă*, *rămentar*, *parcan*, *zameă* etc.).

Unele cuvinte au constituit doar împrumuturi savante, făcînd parte numai din vocabularul specific al cîte unui cronicar (*cvarciana*, *zasługa*, *pospolita*, *obozny*) sau al epocii respective (*armata*, *comenda*, *catargă*, *grănitar*, *lăduncă* ș.a.) și nu au decît puține atestări în limba română veche.

O parte din aceste cuvinte aveau corespondente în limba română veche, fie în fondul de cuvinte moștenit, fie în împrumuturile din alte limbi. De exemplu: *fuzie* — *săneacă*, *flintă*, *pușcă*; *joimir* — *săldat*, *lefeciu*; *obuz* — *tabără*, *beleag* (< tc.); *armata* — *pușcă*, *tun*, *piua*, *balemez*. În acest caz cuvintele respective de origine polonă (sau primite prin filieră polonă) nu sînt introduse din necesitatea de a exprima o anumită realitate, ci sînt folosite fie în mod automat, în timpul repovestirii faptelor din cronicile polone, fie deoarece făceau parte din vocabularul anumitor persoane.

Mai mult chiar, întîlnim uneori în cronică termeni militari redați cu forma lor polonă, ca de exemplu: *cvarciană*, *podan*, *pospolita*, *zasluga*, *hatman polni*, *hatman vilchii litovschii* ș.a. Aceasta s-ar putea explica prin faptul că cuvintele respective sînt luate direct din contextul polonez, fără să mai fie transpuse în termenii corespunzători din limba română, atunci cînd se referă la realități poloneze.

Dintre termenii militari de origine poloneză sînt și unii care au pătruns în vocabularul limbii romîne și s-au păstrat o anumită perioadă de timp. De exemplu: *baștă*, *daraban*, *dărăbană*, *dorobanț*, *dragun*, *ghenărar*, *harț*, *hatman*, *husar*, *hoardă*, *joimir*, *palancă*, *pavăză*, *părcan*, *șanț*, *spijă* (*schijă*). Chiar dacă majoritatea acestor cuvinte au intrat inițial în limba romînă tot pe cale cultă, ele au căpătat o largă întrebuințare, pătrunzînd și în limba vorbită. Multe dintre ele se păstrează și astăzi în limba literară sau în dialecte: *bașcă*, *dărăbană*, *dorobanț*, *ghenărar*, *harț*, *hoarde*, *parcan* (ă), *pavăză*, *spijă*, *schijă*, *șanț*, dar cel mai adesea nu mai reprezintă termeni militari.

În privința etimologiei acestor împrumuturi, putem spune că în marea lor majoritate nu sînt cuvinte slave, ci împrumutate în limba polonă din latină, germană sau franceză.

Astfel, din 33 de cuvinte analizate, numai cîteva sînt alcătuite din rădăcini slave și anume: *ocop*, *porucinic*, *podghiaz*, *crizac*, *zamcă*. Marea majoritate sînt cuvinte germane sau formate din rădăcini de origine germană astfel: *hatman*, *rohmistru*, *daraban*, *joimir*, *jold*, *joldunar*, *paștir*, *lăduncă*, *roată*, *părcan*, *șanț*, *harț*, *vartă*, *spijă*. De asemenea, o pondere mare o au neologismele latine primite prin filieră polonă: *comendant*, *comisar*, *grănicar*, *armată*, *baștă*. În rest, sînt 3 cuvinte de origine franceză (*fuzie*, *rămentar*, *ghenărar*), 2 de proveniență greacă (*catargă*, *dragun*), 1 turc (*palancă*), 1 italian (*pavăză*), 1 maghiar (*husar*). Numărul acestor cuvinte de diferite origini primite prin filieră polonă ne poate servi, ca un argument în plus, la afirmația că, cel puțin în domeniul militar, limba romînă veche a împrumutat în primul rînd termeni de specialitate, consacrați.

BIBLIOGRAFIA

I. Dicționare

Akad. Slov.	— Академия Наук СССР, <i>Словарь современного русского литературного языка</i> , Moscova, vol. I—XV, (A—T, 1950—1963.
Bárczi	— Zoltán Bárczi, <i>Etimologiai szótár</i> , Budapest, 1920.
Brückner	— A. Brückner, <i>Słownik etymologiczny języka polskiego</i> , Varșovia, 1957.
Candrea	— I.-A. Candrea, <i>Dicționarul limbii romîne din trecut și de astăzi</i> , București, 1931.

- Cihac — A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, vol. II, *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-modernes et albanais*, Frankfurt s/M, 1870—1879.
- DA — Academia Română, *Dictionarul limbii române*, București, vol. I (A—De), 1913—1949, vol. II (F—Lojnită), 1934—1948, restul literelor în mss. la Institutul de Lingvistică, București.
- DDRF — Fr. Damé, *Nouveau Dictionnaire roumain-français*, București, 1894.
- DLRM — *Dictionarul limbii române moderne*, Academia R.P.R., Institutul de lingvistică, București, 1958.
- Hrincenko — Б. Д. Гринченко, *Словарь української мови*, Kiev, 1958—1959 (după ediția din 1907—1909).
- Holub — Dr. Josef Holub, Doc. Dr. František Kopečný, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praga, 1952.
- Isačenko — A. V. Isačenko, *Slovensko-ruský překladový slovník*, 2 vol., Bratislava, 1950—1957.
- Karłowicz — Jan Karłowicz, *Słownik Gwar Polskich*, 5 vol., Kraków, 1900—1907.
- Preobr. — А. Преображенский, *Этимологический словарь русского языка*, Moscova, 1958.
- Scriban — A. Scriban, *Dictionarul limbii românești*, Iași, 1939.
- Sl. Pol. — *Słownik Języka Polskiego*, Polska Akademia Nauk, red. W. Doroszewski, vol. I—V, Varșovia, 1958—1964.
- Sl. Stp. — *Słownik Staropolski*, Polska Akademia Nauk, vol. I—IV, Wrocław-Varșovia-Cracovia, 1953—1963.
- Ślowski — Fr. Ślowski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, vol. I (A—J), și fasc. 2 vol. II fasc. 1 (K—Każnodzieja), Cracovia 1952—1956, 1958.
- SW — A. Kryński, J. Karłowicz, W. Niedzwiedzki, *Słownik Języka Polskiego* (*Słownik Warszawski*), vol. I—VIII, Varșovia, 1900—1927, reed. 1952.
- Tikt. — H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, București, 1903—1912 3 vol.
- Travn. — Fr. Travníček, *Slovník jazyka českého*, Praga, 1952.
- Ušakov — *Толковый словарь русского языка*, sub red. prof. D. N. Ušakov, vol. I—IV, Moscova, 1935—1940.
- Vasmer — M. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, I—III, Heidelberg, 1950—1958.

II. Lucrări lingvistice

- Brüske — Hermann Brüske, *Die russischen und polnischen Elemente des Rumänischen*, XXVI, Jahresbericht des Inst. für rum. Sprache, Leipzig, 1921.
- Gidei — A. V. Gidei, *Studiu asupra cronicarilor moldoveni . . .*, București, 1898.
- Łuk. — St. Łukasik, *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris, 1938.
- Panait. Infl. — P. P. Panaitescu, *Influența polonă în opera lui Grigore Urechie și Miron Costin*, București, 1925.
- Pascu — G. Pascu, *Cronicarii moldoveni*, Iași, 1936.
- Rosetti-Cazacu, Ist. — Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, București, 1961.
- Rosetti, Obs. — Al. Rosetti, *Observații asupra limbii lui Miron Costin*, București, 1950.
- Sbiera — R. I. Sbiera, *Grigore Ureche*, în *Analele Academiei Române*, Istorie, V, 1884.

III. Izvoare

- ALR — Academia R.P.R., *Atlasul lingvistic român*, vol. I—III, București, 1956—1961.
- Bogdan, Org. — I. Bogdan, *Documentul rinzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV*, *Analele Acad. Rom.*, seria II, vol. XXX.

- Creangă — I. Creangă, *Amintiri, povești, povestiri*, Biblioteca pentru toți, București, 1960.
- Cr. Anon. Brinc. — *Cronica anonimă despre Brîncoveanu*, în *Cronicarii munteni*, EPL, Buc., 1961.
- Let. Cant. — *Letopisețul Cantacuzinesc*, idem.
- M.C. — Miron Costin, *Opere*, Ed. P. P. Panaitescu, București, 1958.
- Nec. — Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ed. Iorgu Iordan, București, 1959.
- R. Grec. — *Cronica lui Radu Greceanu*, în *Cronicarii munteni*, ed. cit.
- R. Pop. — *Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu*, în *Cronicarii munteni*, ed. cit.
- Sadov. Nunta — Mihail Sadoveanu, *Nunta Domniței Ruzandra*, București, 1944.
- Sadov. Zod. Canc. — Mihail Sadoveanu, *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă*, București, 1960.
- Ur. — Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ed. P. P. Panaitescu, București, 1961.

ВОЕННЫЕ ТЕРМИНЫ ПОЛЬСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В ЯЗЫКЕ РУМЫНСКИХ ЛЕТОПИСЕЙ

(Резюме)

Анализируя язык румынских летописей Молдавии и Валахии, автор приходит к выводу, что многие слова, используемые в то время в военной терминологии, являются словами польского или иного происхождения (напр. латинского, немецкого или французского); проникшими через посредство польского языка.

Некоторые из этих слов не вошли в румынский язык; они сохранились в рамках летописей. Их заимствование из польских хроник было обусловлено тем, что румынский летописец обращался к польскому материалу как источнику; полонизмы иногда составляли индивидуальный словарный фонд летописца.

Часть слов попала в словарь румынского языка и даже употребляется в современном румынском литературном языке или в его диалектах.

Автор прослеживает также изменения фонетического и семантического аспекта военных терминов.

DES TERMES MILITAIRES D'ORIGINE POLONAISE DANS LA LANGUE DES CHRONIQUEURS ROUMAINS

(Résumé)

L'auteur tire d'une analyse poussée de la langue des chroniques moldaves et valaques la conclusion qu'un nombre important des termes militaires qui y sont employés viennent du polonais ou sont entrés en roumain du latin, de l'allemand ou du français par l'entremise du polonais.

Certains de ces mots n'ont pas circulé en roumain, ils sont restés — emprunts livresques faits au dépens des chroniques polonaises qui ont servi de sources d'informations aux chroniqueurs roumains — des termes propres, à titre exclusif, au langage de tel ou tel chroniqueur. D'autres, se sont naturalisés; ceux-ci ont été, et plusieurs sont encore, employés dans la langue littéraire roumaine ou dans les dialectes.

L'auteur fait aussi l'analyse de l'évolution sémantique et phonétique des termes en question.